

RAPPORT

14

BERÄTTELSEN OCH
MINNET - OM HUR VI
FÖRVALTAR OCH
FÖR VIDARE
15 - 16 april 2005
HUDIKSVALL

Att sätta spår...

... och därmed bidra till att idag skapa framtidens kulturarv. Att genom idéer och handlingar i nuet ge morgondagens människor någonting att minnas och berätta vidare om.

Samtalet på Ers Jons Gården i Hälsingland präglades av tankar om hur viktigt det är för oss att minnas. För att kulturarv inte ska bli liktydigt med stagnation och brist på nyskapande är det viktigt att vi inser vår uppgift i sammanhanget. Om inte våra förfäder hade skapat nytt hade vi idag inte haft något att betrakta och minnas. Därför betyder de konstnärer, författare, musiker och andra kulturaktörer som skapar idag så mycket för vårt framtida kulturarv.

Samtidigt som vi konstaterar detta måste vi också ställa oss frågan Vem är det som äger rätten att berätta? Varför och för vem berättar vi? Och vad är det vi berättar? Vad vill vi att framtiden ska minnas?

Lasse Ernst

LOKAL KULTUR är ett
programområde inom
Stiftelsen framtidens kultur.

Berättelsen och minnet

Ers Jons Gården i Hälsingland

Återigen samlar Lokal Kultur kulturengagerade från hela landet. Ämnet denna gång är ”Berättelsen och minnet”.

Vår moderator är **Gunilla Kindstrand** och vi träffas på logen på Ers Jons Gården utanför Hudiksvall, en Hälsingegård med gedigna anor som idag fungerar som ett modernt konferensställe. Gården drivs av familjen Berridge som valt att behålla gamla traditioner men att utveckla konceptet mat och vin i kombination.

Annelie Berridge som är sommelier lär oss hur vi med hjälp av olika ingredienser i maten kan få ut så mycket som möjligt av vårt vin. Makarna Berridges måtto är att ”gästen skall alltid få med sig en upplevelse hem i form av mat, vin, lugn, kultur, aktiviteter, vänlighet och glädje”.

På Ers Jons Gården går historien hand i hand med nutiden.

Vi inleder med att anförtro varandra personliga minnen och möts i ett samtal om att förvalta, föra vidare och att skapa nytt. Kulturarvet som en alltid pågående dynamisk process. Hur kommer dagens interkulturella möten att påverka vår värdegrund och våra minnen?

Vi funderar över vår drivkraft att sätta våra märken i tiden. Vad handlar vårt monumentala tänkande om egentligen? Kan man bevara bara för bevarandet skull? En av diskussionerna under de två seminariedagarna i Hälsingland.

Då mitt namn har försvunnit

”Då mitt namn har försvunnit i glömskans natt ibland de då levande släkterna, hänvänd eder då till denna bok”, så inleder författaren och journalisten **Karl-Olof Andersson** sin berättelse om gråstensarbetaren Johan Alfred Westbergs dagbok. Johan Alfred började skriva 1885 då han var 21 år och fortsatte sin berättelse regelbundet under 20 år. Epoken är sekelskiftet och det industriella samhället var på framväxt. Historiskt är dagboken en guldgruva där man kan följa det demokratiska samhällets födelse och fackföreningarnas uppbyggnad. Johan Alfred var själv en aktiv person i dessa avseenden då han var med och startade ett antal fackföreningar, första Folkets Hus föreningen i Göteborg och var vid många tillfällen facklig agitator. Dagboken är också starkt personlig och Johan Alfreds livsöde berör oss.

Gunilla Kindstrand undrar vad som drev Johan Alfred att så entusiastiskt dokumentera sitt liv och sin samtid. Vad är det som driver oss att bevara alla dessa minnen?

Karl-Olof nämner den existentiella längtan som drivkraften. Det är därför vi dokumenterar.

- Att få skapa ett större livsrum. Större än det egna livet. Att vi vill ses som unika individer och inte bara som representanter för t ex arbetarklassen.

Tradition i samtid

- När jag i slutet av 70-talet åke bil med min grekiske vän och började spela på min fäbodsflykt fick jag som reaktion ”liten människa – stor natur”, då förstod jag att musiken kan bära med sig en berättelse, inleder musikern **Ale Möller**. Musiken är ju ett emotionellt språk och inte en faktaspridare.

Enligt Theodorakis består historien av två dimensioner – fakta och känsla. Den första kan bevaras i arkiv och den andra - känslan som är dynamisk kan bara leva i den levande folktraditionen. Det är svårt att förstå kulturarvet utan de båda tillsammans. Vår inre värld blir gestaltad i den yttre och då blir vi hela, menar Ale.

- Det är också viktigt att låta historierna leva i den process som pågår idag. När traditionen skickar ut signaler i samtiden, det är då den blir intressant. Jag kallar det fladdermusprocesser, kulturarvet är en process. Man skickar ut signaler i sin egen samtid och tar emot och tolkar dem och då behöver vi en viss traditionskunskap. Det kan vara viktigt att vara förankrad i det gamla för att kunna förändra. Utan kunskap sker ingen brytning. Det är brytningen som är spännande, det är den som sätter spår.

Det vi ska försöka bevara är förändringen och gammal kunskap är en del av förändringen.

Möller menar att det inte finns någon särskild grekisk, svensk etc. folkmusik. Att alla svenskar identifierar sig med samma musik. Det är massor av lokalhistoria, massor av miljöer som bildar det specifika som är t ex svensk folkmusik. Säckpipan blev signumet för Skottland men säckpipan i sig självt är inte specifikt skotskt utan det är händelser i historien som gör att vi ser det på det sättet.

En fråga från Anneli Wikström: - Hur ska man få invandrare att känna identitet i den svenska folkmusiken?

- En enda identitet existerar inte. Farligt att lyfta fram stereotyper. Vi har olika identiteter, olika roller vid möten med olika människor, menar Ale.

Britt-Marie Strand och Ale Möller

Att synliggöra minnen

2000 startades ISKA (industrisamhällets kulturarv) – ett forskningsprojekt som arbetar med att synliggöra industriarvet och lyfta fram bygdens historia i Västernorrland. ISKA fungerar som navet i ett nätverk för föreningar, företag, byalag, institutioner, politiker och tjänstemän som alla samverkar kring industrisamhällets kulturarv. ISKA är en EU-finansierad satsning och hittills har 80 projekt fått stöd och nyckelorden är företagande och forskning.

– ISKA startar inga egna projekt vi är bara koordinatörer i nätverket, säger **Jonas Walker** åtgärdsledare och bitr. ramprogramledare. Det är de lokala initiativen som är viktiga, det är då det blir hållbart. Verksamheten utgår alltid från ett lokalt perspektiv.

TräGård är ett av projekten inom ISKA där konstnärer arbetar med att ge invånarna ett förhållningssätt till historien och öka omvärldens intresse för regionens dynamiska historia och miljö. Den samtida bildkonsten hjälper till att tolka och synliggöra minnen och sammanfoga dem med spår i landskapet.

Åsa Bergdahl, en av konstnärerna i projektet berättar; Ådalen präglas av en till viss del mörk historia storstrejken-09, stora nedläggningar och inte minst skotten i Ådalen-31 som satt en djup prägel på samhället och dess invånare. Det är på många sätt en historia som vill glömmas men som ändå är viktig för befolkningen att hålla i minnet. Det industriella arvet kan skönjas under mossa och sly – gömt men inte glömt.

Men Ådalen är också ett samhälle som under förrförra seklet skördade enorma framgångar kring trävaroindustrin, nyrika träpatroner som investerade stora pengar i trakterna kring Ångermanälven – livsnerven.

TräGård lyfter fram och dammar av historien med en önskan att stärka invånarna i sin identitet och känsla för bygden.

Vad väcker berättelserna

”Den absoluta nakenheten är omöjlig. Var och en har sitt eget sår, men det vi har gemensamt är att vi är sårade” så inleder **Per Wiklund** sitt anförande med ett citat av skulptören Alberto Giacometti.

Per har arbetat med utställningen Nöd hjälparna på Hälsinglands museum. Nöd hjälparna var namnet på de medeltida helgon som kunde bistå en människa, en familj eller ett samhälle i nöd och skulpturerna är gestaltade av medeltidskonstnären Haaken Gullesson.

Figurerna sätts in i vår samtid och omtolkas utifrån åskådarens personliga minnena och egna situation.

Långtidsjukskrivna och gymnasieungdomar fick möta dessa kristna helgonskulpturer tillsammans med samtida konst och i detta möte även sig själva. Skulpturerna manar till att betrakta sig som ett subjekt istället för ett objekt. Att inse att man faktiskt har förmågan forma sitt eget liv.

Dåtid möter nutid ett bra exempel på kulturarv i nuet.

Samhället som försvann

Idéhistorikern **Bosse Sundin** från Umeå universitet har studerat ett stycke nutidshistoria som idag i stort sätt är helt uttraderad så när som på några fotografier och skrivna dokument. Mellan 1947 och 1954 byggdes det lilla samhället Kilforsen upp. Kilforsens kraftverksbygge var ett stort och omdiskuterat ingrepp i landskapsbilden. Kilforsen blev Sveriges näst största kraftverk där man torrlade en hel älv – Fjällsjöälven och istället ledde man vattnet vidare genom en kanal till en konstgjord sjö som avslutades med ett fallhöjd på ca 100 meter ner till kraftverket.

Samhället Kilforsen växte ikapp med bygget och nådde som mest 1 500 invånare. Där fanns sjukstuga, barnmorska, skola upp till fjärde klass, en konsumbutik, folkets hus med bio, ja i stort sätt allt fanns som behövs för att skapa ett levande samhälle.

Men samhället byggdes upp för att i framtiden kunna monteras ner.

Idag år 2005 är Kilforsen ett minne blott som knappt kan skönjas under slyn. En och annan mossbeklädd tvättställning, en lyktstolpe här och där vittnar om en svunnen tid. Tittar man på kartan idag så finns konstigt nog forsens med, som inte längre finns, men samhället Kilforsen är inte utmärkt. Verkligheten är friserad.

Bosse har också ett personligt engagemang till samhället, hans fru är nämligen uppvuxen där. Han funderar och reflekterar över sin egen sorg över det försvunna samhället och avslutar med en tänkvärd fråga: – Är det viktigt att minnena och historien kring samhället Kilforsen bevaras? Eller kanske är det bra som det är? Kanske var det o m bra att allt revs och försvann?

citatet

”Tiden går och vi förlorar mycket hela tiden. Sorgen över att det inte kan komma tillbaka. Äktheten varierar och skiftar med tiden”.

Ale Möller

Bosse Sundin

Kulturarv - motor eller broms

Vår uppfattning om det förflutna spelar en avgörande roll för hur vi kan föreställa oss framtiden. Omvänt formar vår fruktan och vår längtan i hög grad urval och perspektiv på det förflutna, säger **Peter Aronsson**, professor i Kulturarv och historiebruk vid Linköpings universitet som forskar och undervisar kring demokratifrågor och historiebruk i det förflutna och samtiden.

- I dagens bidragsamhälle måste vi ha argument för våra kulturella investeringar, vi lär oss fraser som ”motor för regional utveckling”, ”attraktionskraft”, ”mervärde”, vi definierar framtiden med dessa termer. Att använda den lokala identiteten som besöksmål och turismnäring gör att vi måste granska vår självbild. Detta är en intressant aspekt, säger Peter och fortsätter - Är svensken en lydig undersåte eller en självstyrande deltagare? Hur ser vi och marknadsför vi egentligen vår bygd? Är den förändringsobenägen, visionslös, patriarkal, samarbetsvillig och snål eller är den pragmatisk, arbetsam, trofast, ordfast, individualistisk och sparsam?

Hur vi uttrycker och presenterar oss har stor betydelse när vi söker ekonomiskt stöd för våra projekt, men personligen tycker Peter att det är viktigare att främst fundera på hur förankrat projektet är lokalt istället för hur vi formulerar oss i ansökningshandlingar.

- Gömmer vi oss i historien för att skydda oss mot den kommande och inte kanske så ljusa framtiden, undrar Gunilla Kindstrand.

- Så skulle det kunna vara. Medeltiden är det som drar publik idag. Den innehåller en stor fantasipotential, där vi har en större frihet att agera än om man jämför med tider då bondesamhället styr. Vi skyler oss med historien, vi vet att det inte kommer att funka. Tre bönder om dagen lägger ner. Vad händer med det öppna landskapet. Här ligger en konflikt som vi sällan pratar om – sorgen att förlora något kontra förändringen mot något annat.

- Vad är det för sorgligt att saker och ting förändrar sig?

Det är en historisk parantes att landskapet är öppet. Handlar det om att vi är rädda för döden? undrar Birgitta Elfström.

- Det är lätt att dramatisera sin egen tid. Vi borde fråga oss vad det är för process vi är inne i idag och vilken form tar sig den historiska berättelsen? Vi lever i en föränderlig värld där allt är möjligt men det är inte tryggt, avslutar Peter Aronsson.

citatet

”Seendet är olika om man befinner sig utanför eller inne i projektet. Proffsbetraktaren kan ta död på projektet. Vem har rätt att tycka? Man växer inte som människa om man hela tiden blir kritiserad”.

Karin Häger

Konstnärsdriven utveckling

Gunilla Samberg, länskonstnär i Västerbotten och projektledare för KRU – Konstnärsdriven Regional Utveckling, berättar om arbetet kring projektet.

- KRU är ett projekt som vänder sig till professionella konstnärer i Västerbottens län och består av tre arbetsområden;

Kulturdriven arbetsplatsutveckling - där man jobbar för kulturens roll i näringslivet, samhället och arbetslivet.

Byggkonst - som erbjuder kostnadsfri konsultation inom konstnärlig gestaltning för länets företagare.

Identitet och samtid – där konstnärer från länet får i uppdrag att förhålla sig till en plats eller händelse i Västerbotten.

KRU är ett landstingsägt EU mål 1 projekt och engagerar 24 konstnärer ifrån länet. Projektet som ska leda till ett ökat intresse för och en ökad tillgång till god konst för länets invånare och besökare samt till kreativa och hälsofrämjande arbetsplatser sträcker sig 2005 ut. Uppdragsgivaren kan vara privata företag, offentliga aktörer m.fl.

citater

”Kulturarvet är inte ett mål utan ett medel”.

Gunilla Samberg

Minnenas allemansrätt

Birgitta Elfström, Riksantikvarieämbetet, funderar kring vem som har rätt till historierna och varför det är viktigt att bevara inför framtiden.

För att ting ska bli intressanta behövs en historia. Som ett exempel berättar Birgitta om två stenar. Den första stenen från katedralen i Kaliningrad. Den andra från en skylt som informerade om en missildepå på Cuba. Två stycken kulturarv som vittnar om två stora händelser i vår historia. Sätter man in dessa tidsdokument i större sammanhang som demokrati, hållbar utveckling och fred så får stenarna plötsligt ett värde och det är det vi ska bevara och föra med oss in i framtiden. ”Kulturarvet”, missilplatsen på Cuba, ger människan skäl till att diskutera de stora frågorna. Detta är en kreativ kraft. Kulturarvet ska påverka samtiden och framtiden.

”Detta har blivit ditt öde
De kommer till dig med stenar
Och säger ”berätta för mig om människor”
Men du får denna oro
Att de kommer med sig själva
Och du berättar om stenar”

Carl-Axel Moberg 1961

Lokal Kultur 2005

Samtalen kring den lokala kulturen fortsätter

KULTURELLEKONOMI- OM NYTTA OCH UTVECKLING

27-28 maj, Upperud och Fengersfors i Dalsland

Ett samtal om den lokala kulturens nytta och värde. Om begrepp som ”värdefullt”, ”tillväxtfaktor”, ”utvecklingskraft”, ”nyttigt”... Idag nämns kulturen allt oftare som en bygds eller regions positiva kraft för nyetablering och utveckling. Människor har alltid sökt sig till platser där det händer något, där det finns kreativitet och nyskapande.

Seminarie serien fortsätter

Under hösten 2005 och våren 2006 återkommer vi med flera teman på nya platser i Sverige. Information om kommande seminarier och aktiviteter finner du på www.framtidenskultur.se/lokalkul.

Om du kontaktar oss redan nu, så får du inbjudan så fort programmet är klart.

anmälan / information

Lasse Ernst - Projektledare
Anie Edéus - Projektsekreterare

LOKAL KULTUR

Vickleby bygata 12
386 93 Färjestaden
Tel: 0485 - 366 60
Fax: 0485 - 366 70

lokalkultur@framtidenskultur.se
www.framtidenskultur.se/lokalkul